

Vad kan man visa och säga i en kampanj om mäns våld mot kvinnor, frågar Maria Wendt och Maria Jansson. Reaktionerna på fyra Kvinnofridskampanjer visar hur svårt det är att ifrågasätta mäns position som goda beskyddare, och hur ett massivt försvar uppåddas när svenska pappors heder står på spel.

”Heja Uffe!” Så legitimeras mäns överordning Maria Jansson och Maria Wendt

”Heja Uffe!” utropade en entusiastisk krönikör inför myndighetssamarbetet Operation Kvinnofrids kampanj i Stockholm 1999.¹ Denna kampanj syftade till att skapa opinion mot mäns våld mot kvinnor. På en av kampanjens stramt eleganta svartvita affischer såg dåvarande landshövding Ulf Adelsohn stadigt in i kameran. Budskapet var klart och barskt: ”Riktiga karlar slår inte kvinnor.” Landshövdingens medverkan i kampanjen presenterades av Operation Kvinnofrid med följande uttalande: ”Nu ska vi väcka karlarna!”² På många sätt blev denna kampanj en medial framgång. Dåvarande länspolismästare i Stockholm, Gunno Gunnmo, som även han fanns avporträtterad på stortavla, fick tillsammans med Adelsohn förstaplatsen i journalisten Åsa Mobergs barometer i *Aftonbladet*, där hon noterade veckans topp- och bottenhändelser. Kommentaren löd: ”Det är vad jag vill kalla ett utvik!”³ Bilden som tonade fram i tidningar och andra media var hur kända och

kraftfulla män med stort engagemang nu givit sig i kast med att stoppa våldet.⁴

På hösten år 2000 var det så dags för Operation Kvinnofrid att lansera nästa kampanj. Denna gång var syftet att synliggöra hur våld mot kvinnor drabbar barn. Även om man i kampanjens arbetsgrupp förstod att ämnet var kontroversiellt, var ingen förberedd på den enorma negativa respons som kampanjen framkallade. Den här gången hördes långt ifrån några heja-rop. Under de två kampanjveckorna fylldes istället tidningarna med anklagande rubriker och arga insändare. Kampanjen anmäldes till Justitiekanslern, Näringslivets Etiska Råd mot Könnsdiskriminerande reklam (ERK) samt till Jämställdhetsombudsmannen. Därtill fick Operation Kvinnofrids arbetsgrupp ta emot 55 telefonsamtal och 180 e-postbrev, varav merparten bestod av aggressiva påhopp från män: ”Jag känner enbart förakt för er demoniseringskampanj”; ”Ni är för fan rubbade i skal-

Ulf Ahlborn,
landshövding

”Riktiga karlar
slår inte kvinnor.”

Våld mot kvinnor är ett brott. Bekämpa det!

Operation
Kvinnofrid
Myndigheter, frivilliga organisationer
och näringsliv i samverkan.

len....hur fan kan ni lägga ut såna sjuka bilder på er hemsida!? [...] det är såna som er som gör denna världen så jävla sjuk som den är i dag!"; "Att ni inte skäms!".⁵

De kvinnor i arbetsgruppen som tog emot e-post och telefonsamtal riktade mot kampanjen fick veta att de var jubelidioter, nazifeminister, könsrasister och fascister. De kallades manshatare och rabiata manhaftiga feminister. En återkommande anklagelse var att de ärekränkt och skändat män. Många krävde att kampanjen skulle läggas ner omedelbart. Somliga brev innehöll också hotfulla formuleringar: "Ja så lägg av nu för fan för jag känner mig jävligt kränkt o jag kan gå hur långt som helst med det".⁶ Först blev kvinnorna i arbetsgruppen mest häpna över reaktionerna. Men obehaget fastnade, och blev så småningom till rädsla. "Det var otäckt, det var hat", säger en av dem.⁷

På ett sätt som är ovanligt i en svensk politisk kontext, som brukar beskrivas som präglad av idéer om samarbete, konfliktfrihet och jämlikhet likväl som jämställdhet och harmoni mellan könen, kom här könspräglade motsättningar till ett starkt uttryck.⁸ "Vi trappade i ett getingbo", konstaterar en i arbetsgruppen.⁹ Men vad handlade denna ilska om? Hur kom det sig att en grupp myndighetsanställda tjänstemän med hjälp av några affischer i tunnelbanan kunde provocera fram så mycket upprördhet och hat? Och hur kunde det entusiastiska påhejandet och stödet för de första kampanjerna vändas till det avståndstagande och den aggression som visade sig i reaktionerna på kampanjen om barn?

Politikens gränser

Operation Kvinnofrid är ett myndighetssamarbete i Stockholms län som startade 1996 och som pågår alltjämt. En rad aktiviteter

arrangeras och samordnas både inom medlemsorganisationerna, mellan de olika myndigheterna och utåt mot allmänheten. Det mest synliga arbetet är förmodligen de fyra kampanjer som genomförts 1996, 1999, 2000 och 2004.

I denna artikel analyserar, tolkar och jämför vi kampanjernas budskap och de reaktioner som kampanjerna har väckt. Syftet är att diskutera gränserna för hur man i det offentliga rummet kan tala om, beskriva och gestalta mäns våld mot kvinnor. Vad är möjligt att formulera? Vilka beskrivningar av kvinnor, män, könsrelationer och våld är legitima? Vad väcker reaktioner, när uteblir reaktioner och hur kan detta förstås? Tanken är att utifrån dessa frågor resonera kring på vilka sätt mäns överordning kan synliggöras och utmanas, alternativt naturaliseras och legitimeras, i diskussioner om mäns våld mot kvinnor.

En av våra grundläggande iakttagelser är att reaktioner framför allt tycks provoceras fram när kampanjerna ifrågasätter för män väsentliga (makt)relationer. Vi fokuserar därför särskilt relationerna mellan män och andra män, mellan män och politik, mellan män och barn och mellan män och "Nationen". Detta innebär att vårt analytiska perspektiv handlar om att se hur konstruktioner av familj, politik och nation samtidigt upprättar maktrelationen mellan kvinnor och män.

På detta sätt anknyter vi till en feministisk statsvetenskaplig tradition som analyserar hur politik präglas av och baseras på en grundläggande könsordning samt problematiserar relationen mellan manlighet och politik. Centrala frågor handlar om vilka möjligheter kvinnor och män har att agera som politiska subjekt, hur medborgarskap könas och hur relationen mellan kropp, sexualitet och politik ska förstås.¹⁰ Vår analys bottenar också i den på senare år växande diskussionen om hur

skapandet av kön flätas samman med konstruktioner av det nationella. Här problematiseras bland annat hur det onda och det icke önskvärda, så som kvinnoförtryck, ständigt förläggs till ”de andra”. I denna litteratur diskuteras också hur formerandet av nationella identiteter innebär att kvinnor fråntas handlingsutrymme och att män beskrivs som såväl kvinnornas som nationens beskyddare.¹¹

Vi grundar vår analys på tre typer av empiriskt material, till vilka vi ställer olika slags frågor. För det första diskuterar vi hur innehållet i kampanjernas budskap presenteras. Grundfrågan här gäller: Vilka föreställningar om kön, könsrelationer och våld förmedlas? På vilket sätt kan man säga att dessa budskap utmanar – eller befäster – etablerade föreställningar om kön och våld? För det andra gör vi en genomgång och en analys av de reaktioner på kampanjerna som kommit i form av debattartiklar, insändare och brev/e-post riktade till företrädare för kampanjen.¹² Vad är det som väcker reaktioner, som gläder, upprör eller provocerar? När hejar man på och när uppstår motstånd mot kampanjernas budskap? Vad säger detta om det offentliga samtalets gränser – vad är ”tillåtet” och ”förbjudet” att säga i dagens Sverige när det gäller mäns våld mot kvinnor? För det tredje har vi, främst som ett komplement till analyserna av text och bildmaterial, gjort ett antal intervjuer med personer som har arbetat med kampanjen. Avsikten var att få en större förståelse för kampanjernas syfte och utformning. Här har vi koncentrerat oss på personer som varit direkt involverade i det praktiska arbetet, i huvudsak personer från olika myndigheter i arbetsgruppen.¹³ Viktiga frågor här var: Vad ville man uppnå med de olika kampanjerna? Hur uppfattade och tolkade man de olika reaktioner som kampanjerna väckte?

Kön, makt och våld i politiken

Inom Operation Kvinnofrid definieras mäns våld mot kvinnor som en jämställdhets- och en könsmaktsfråga.¹⁴ Detta sätt att tala om kopplingen mellan mäns makt över kvinnor och det våld som män utsätter kvinnor för gjorde på allvar intåg i den svenska politiska diskussionen med den statliga utredningen *Kvinnofrid* (SOU 1995:60). Men även om mäns våld mot kvinnor allt oftare beskrivs som sammanhängande med en strukturell könsordning, så diskuteras och hanteras mäns våld mot kvinnor ofta som ett problem utan strukturella maktinslag. Våldet formuleras då antingen som ett icke-problem, eller som ett problem som handlar om ett begränsat antal avvikande individer. Många forskare har visat hur våldet ständigt tolkas om: det görs till en fråga om social klass, alkoholism, psykisk sjukdom eller ”kultur” snarare än till en fråga som relateras till en ojämlik könsordning.¹⁵ Detta hänger också samman med att kvinnors erfarenheter och livsvillkor inte tillåts utgöra grunden för ett legitimt politiskt intresse, som statsvetaren Maria Wendt visar i sin avhandling. Kvinnors krav på kroppslig integritet tenderar att uppfattas som irrelevanta eller som utslag av (odemokratiskt) särintresse. Kraven framstår inte som politiskt legitima förrän de formuleras på ett så ”allmänt” sätt att de kan förstås som gynnande även män.¹⁶

Sociologerna Christine Bender och Carin Holmberg har i flera studier visat hur mäns våld mot kvinnor tenderar att bagatelliseras, osynliggöras och underprioriteras på lokal nivå.¹⁷ Samma slags brister tydliggörs också i en statlig utredning om centrala myndigheters insatser. Frågan tilldelas minimalt med resurser, det brister i institutionalisering, och förståelser av vad våldet handlar om spretar åt en

mängd skilda håll, vilket hindrar en effektiv samordning av de olika myndigheternas arbete.¹⁸ Motståndet mot att formulera våld som sammankopplat med mäns makt över kvinnor visar sig vara starkt, nu liksom tidigare.

Forskning tyder också på att engagemang för våldsutsatta kvinnor kan uppfattas som problematiskt hos myndigheterna då det implicerar att man tar ställning för en part, kvinnan. Ett sådant ställningstagande förstås strida mot principen att tillvarata alla medborgares intressen.¹⁹ Detta innebär att det finns en särskild problematik för myndigheter att tala om kvinnor och män som grupper och att agera utifrån en syn på könsrelationer där kvinnor är underordnade män, påpekar statsvetaren Maud Eduards. Det finns starka föreställningar om att myndigheter måste agera könsneutralt, vilket tolkas som en förutsättning för opartiskhet och rättvisa. Att tala om kvinnor och män som grupper uppfattas som att opartiskheten sätts ur spel. Samtidigt visar flera studier att detta neutralitetskrav tenderar att gynna män och tillvarata mäns intressen, vilket i sin tur innebär att kvinnors villkor och intressen osynliggörs.²⁰

För myndigheter är detta en brännande problematik: som en del av det demokratiska styret är myndigheterna beroende av att deras agerande betraktas som legitimt. Denna legitimitet handlar i viss mening om att inte avvika från den etablerade synen på könsrelationer och att inte ge avkall på principen om könsneutralitet. Men frågan är hur denna politiska legitimitet kan upprätthållas om man samtidigt har ambitionen att på något sätt förändra dessa föreställningar. Precis i skärningspunkten mellan behovet av legitimitet och vilja till förändring, befinner sig myndighetssamarbetet Operation Kvinnofrid med sina kampanjer om mäns våld mot kvinnor.

Mamma, pappa, barn = familj

Operation Kvinnofrids fyra utåtriktade kampanjer bygger på en föreställning om den heterosexuella kärnfamiljen. Kampanjerna fokuserar det som förstås som våldets parter: kvinnor, män och barn. Här gör vi en kort presentation av de olika kampanjerna innan vi analyserar materialet tematiskt utifrån de olika relationer som vi menar utmanas.

Temat för den första kampanjen var "Våld mot kvinnor är ett brott: För fram det i ljuset" – en formulering som återkom i kampanjens trycksaker. Huvudidén var att påvisa kvinnors ofta osynliga våldsverklighet samt att påpeka att detta våld är brottsligt. En viktig tanke var också att uppmana kvinnor att söka hjälp. Kampanjen utmärks av svartvita porträtt på kvinnor, några påfallande unga och vackra. Bilderna är sobra och eleganta – inget våld och inget blod. En bild visar en grupp mörklädda kvinnor som tittar rakt in i kameran: "Ett slag mot en kvinna är ett brott mot alla kvinnor". Bilden av en ung kvinna med håret fallande fram över kinden har texten: "Jag vill bara att han ska sluta slå!" En ung kvinna ser stadigt fram under en tjock lugg: "Det är killens ansvar om han slår". En kvinna med mörk hästsvans gömmer ansiktet i armen. Texten lyder: "Inget som angick mig". Till denna kampanj hör också broschyren "När kärlek gör ont".

Den andra kampanjen, "manskampanjen", skiljer sig på flera sätt från den första. Här gestaltas bara män. Men om de kvinnor som gestaltades i den första kampanjen tydligt representerade offer för våld, så är det inte våldsutövande män, utan ansvarstagande män som visas här. Syftet är att "uppmana män att ta aktivt ställning mot mäns våld mot kvinnor", vilket är tänkt att ske med hjälp av manliga förebilder.²¹ Kampanjen innehåller

När kärlek
gör
ont

ett gruppbildsporträtt av män, som beslutat tittar in i kameran. Texten lyder: "Våld mot kvinnor är mäns ansvar". Kampanjen består också av två ansiktsporträtt: bilden på Ulf Adelsohn som beskrevs i inledningen på artikeln, samt ett liknande porträtt på dåvarande länspolismästare i Stockholm, Gunno Gunnmo, i uniform: "Ett slag mot en kvinna är ett brott mot alla kvinnor".

Den tredje kampanjens bilder föreställde utslutande barn. Syftet var att uppmärksamma hur barn kan vara utsatta i familjer där pappan slår. "Mäns våld drabbar även barn" löd den återkommande formuleringen i kampanjen. Bilderna är dramatiska. De visar ensamma barn, utsatta barn, barn som gömmer sina ansikten. En liten flicka kryper ihop i sängen och gömmer ansiktet i kudden. Texten säger: "Tänk om mamma dör! Snälla ring polisen!" En pojke böjer ner huvudet bakom sin boll och får säga: "Jag vill aldrig bli som pappa" medan en annan bild visar ett mindre barn som kramar sin nalle: "Måste jag träffa pappa i morgon?" En flicka som sitter ensam på en gunga vänder bort huvudet och säger: "Varför frågar ingen, på riktigt, hur jag har det?"

Efter de häftiga reaktioner som dessa bilder framprovocerade kom det att dröja tre år innan den fjärde kampanjen lanserades. Denna kampanj blev en slags summering av tidigare kampanjer, eller, om man så vill, en gestaltning av den heterosexuella kärnfamiljen med mamma, pappa, barn. Syftet med kampanjen blev att uppmana till civillkurage vilket uttrycktes med mottot: "Mäns våld mot kvinnor är ett brott. Ta ställning för kvinnofrid".²² Utöver affischserien producerades också en skolkampanj samt informationsmaterial riktat till folkrörelser och bibliotek. Affischerna visar bilder av två barn, en pojke och

en flicka samt av en man och en kvinna. Samtliga bilder är skurna så att bara överkroppen syns. Pojken håller händerna framför ögonen, flickan kramar en nalle. Bilderna på barnen kombineras båda med texten "Sluta!" eller "Barn ser". Mannen på bilden är klädd i kostym och slips och bilden kombineras antingen med texten "Känner du honom?" eller "Det är hans ansvar". Kvinnan på fotografiet har en broderad t-tröja och jeans. Denna bild återfinns i två lite olika varianter på affischerna. En av bilderna är utformad så att den ser ut som någon skurit ett kryss/en stjärna med centrum över platsen där kvinnans hjärta finns. Kvinno fotografiet kombineras antingen med texten "Hon känner honom!" eller "Det gör mest ont i själen". Alla affischerna har en text i den nedre kanten där det står "Mäns våld mot kvinnor är mäns ansvar" eller "Ta ställning för kvinnofrid".

Det normala våldet och de osynliga kvinnorna

Den första kampanjens bilder av utsatta kvinnor väcker inte särskilt stor uppståndelse.²³ Kampanjen får en välvillig, men ljum rapportering i medierna. Det handlar mest om beskrivningar av kampanjens syfte och mål och grundtonen är positiv. Operation Kvinnofrid beskrivs som ett samlat och beslutsamt agerande från myndigheternas sida: "Krafttag mot kvinnovåldet"; "Nu ska våldet mot kvinnor fram i ljuset".²⁴ Att reaktionerna var tama, och att debatt och diskussion uteblev, är också något som beskrivs av dem som arbetat med kampanjen.²⁵ Men varför är det så? Hur kan de uteblivna reaktionerna tolkas?

Den forskning som finns om samhällsliga föreställningar om mäns våld mot kvinnor pekar på att det finns ett motstånd mot att ta in problemets omfattning och karaktär, och

tendensen att formulera problemet som att det rör någon annan är stark.²⁶ Samtidigt uppfattas problemet våld mot kvinnor i hemmet, lite paradoxalt, som redan känt och välbekant, något som alla vet om och fördömer. Våldet finns och de utsatta kvinnorna behöver beskydd: ”Att man vänder sig till den slagna kvinnan kan ju inte stöta någon” säger en i arbetsgruppen.²⁷

Avsaknaden av reaktioner kan också förstås som ett resultat av att kampanjen inte gestaltar några egentliga konflikter. Det finns inga motparter med skilda intressen och ingen behöver känna sig utpekad. Alla är överens om att kvinnor är offer, men de våldsutövande männen är frånvarande. Kampanjens budskap konfronterar inte män som slår, utan blir en slags allmän uppmaning till civilkurage: att säga ifrån om man märker att någon blir utsatt. Ansvar för att vidta åtgärder förläggs på myndigheter. På så sätt blir det heller inte vars och ens ansvar att göra något, utöver själva påtalandet. Det sker ett överlämnande av personligt ansvar till vad vi i vardagliga termer skulle kunna kalla staten. Härigenom tillåter kampanjen att såväl problemet som ansvaret för de utsatta kvinnorna förläggs på lagom avstånd.

De uteblivna reaktionerna handlar i denna mening kanske mindre om vad som uttrycks än vad som inte uttrycks. Det är inte relationer mellan könen som är i fokus i kvinnokampanjen, utan relationer av andra slag: dels relationen mellan ”allmänheten” och myndigheterna (uppmaningen till civilkurage) dels mellan utsatta kvinnor och den hjälpande staten/myndigheterna. Vår tolkning är därför att tystnaden har att göra med att kampanjen inte gestaltar eller utmanar relationer som direkt involverar män.

I förhållande till de starka reaktioner som

formeras gentemot senare kampanjer – där män och barn är i fokus – framstår också denna talande tystnad som ett tecken på likgiltighet inför kvinnors utsatthet. Det är inte kontroversiellt eller upprörande att påtala att kvinnor blir slagna. I de reportage om våld som följer i kampanjens kölvatten finns också tydligt fokus, inte på vuxna kvinnor, som kampanjen i stort lyfter fram, utan på barns och unga flickors utsatthet.²⁸ Att ”bara” vuxna kvinnor är utsatta och att detta våld sällan uppfattas som brottsligt är uppenbarligen varken särskilt uppseendeväckande eller säljande.

Relationer mellan män

Om kvinnors våldsutsatthet inte möts av vare sig upprördhet eller engagemang från allmänhet och media, så väcker den andra kampanjen, manskampanjen, betydligt mer – i huvudsak positiv – uppmärksamhet. Den första och mest uppenbara skillnaden här är att män står i kampanjens fokus. Det är bara män på bilderna och våldet beskrivs som mäns ansvar. Ytterligare en dimension är att relationer mellan män står i centrum. Som en av informanterna uttrycker det var syftet att ”[...] engagera de män som *inte* slår, de som visar civilkurage och som tar avstånd från sina skurkkompisar”.²⁹ Kampanjen vill därmed uppmana ”goda” män att relatera till ”dåliga” män och därigenom få dem att sluta slå. Det handlar alltså om att peka på mäns kollektiva ansvar. Det finns en tydlighet i att våld i hemmet är ett problem och att problemet i grunden har att göra med män.

Med tanke på att Operation Kvinnofrid i denna kampanj lyfter fram och diskuterar män och mäns ansvar för våldet, så kunde man kanske ha förväntat sig en större debatt. Inte minst med tanke på att motståndet mot att över huvud taget problematisera män som en grupp

eller kategori är starkt. Ur detta perspektiv skulle kampanjen kunna tolkas som utmanande: här sammankopplas våldet med en strukturell könsmaktordning.³⁰ Att kampanjen också delvis provocerar kan skönjas som ett visst motstånd i det mediala mottagandet av manskampanjen, där det framför allt påpekas att det är enskilda individer som slår, inte en grupp, vilket gör det orimligt att koppla samman könsrelationer och våld.³¹ Men i stort sett uppfattas kampanjen som något positivt. Länspolismästaren Gunno Gunnmo och landshövdingen Ulf Adelsohn beskrivs som hjältar som strider på kvinnornas sida, de "ställer upp i kampanj mot kvinnovåld".³²

Ett sätt att tolka detta är kanske, vilket Maud Eduards diskuterar i sin analys av dessa mansbilder, att den kollektiva förståelse som finns i kampanjerna ändå inte kommer att handla om män utan framför allt om offren: kvinnorna. Ett slag mot en kvinna beskrivs som ett slag mot alla kvinnor – men det finns ingen affisch som påstår att ett slag av en man är ett brott begånget av alla män.³³ Mäns kollektiva skuld tonas alltså ner till förmån för att formulera kvinnor som en underordnad grupp. Detta skulle också kunna uttryckas i termer av att mäns ansvar handlar om att stoppa våldet, inte att män är ansvariga för våldet, vilket är en avgörande skillnad. Stödet för manskampanjen handlar dock inte bara om en avsaknad av mansmaktproblematisering. Det måste också förstås i ljuset av att kampanjen på flera sätt befäster en etablerad manlig maktposition. Kampanjen framställer kategorin män som en i grunden positiv och möjliggörande kategori. I kampanjens grupp-bild, där män av olika slag – gamla, unga, mörka, ljusa – allvarligt tittar in i kameran, signaleras handlingskraft och beslutsamhet. Texten till bilden; "Våld mot kvinnor är mäns

ansvar" tolkar vi som ett ställningstagande mot våld. Dessa män tar just det ansvar som efterfrågas. De är bra män, män som ska stoppa våldet.

I kampanjen differentieras också flera grupper av män och skiljelinjer dras mellan "de onda" och "de goda". Manligheten kan därigenom kopplas till förmågan att ta avstånd från våld: "Det är viktigt att vi får fram både kända och okända män som tar avstånd från våldet mot kvinnor. Vi måste nå även våldsamma män och tala om att vi inte accepterar det här", hävdar landshövding Ulf Adelsohn i *DN*.³⁴ På affischen får han säga: "Riktiga karlar slår inte kvinnor". På så sätt definierar kampanjen de män som slår som motsatsen till riktiga karlar, som avvikande och omanliga. Ställningstagandet mot våld blir därigenom också ett slags etablerande av riktig, och underförstått, "normal" manlighet som kan appellera till alla män som känner sig normala. Dessa män är goda män och behöver alltså inte känna sig utpekade. Tvärtom kan de tillsammans sluta upp mot våldet bakom beteckningen "riktig karl" – en som inte slår, utan beskyddar, sina kvinnor.

Det som gestaltas i kampanjerna är alltså män som diskuterar med andra män om hur relationen till kvinnorna skall formeras; våld är något som män skall göra upp om inbördes. Det är också genom mäns diskussion som förändring skall komma till stånd för kvinnorna. Här formeras män som ett handlingskraftigt kollektiv som hjältemodigt tar ansvar för ett problem de i grunden inte har någon skuld i. Genom att göra upp med de onda och feiga männen räddar dessa män både ära och heder för alla "riktiga" och goda män. I denna andra kampanj betonas alltså varken könskonflikt eller manliga förövre, snarare frammanas en god manlighet och goda män vars relation till

kvinnor formuleras i termer av beskydd. Utifrån de etablerade samhälleliga positioner som polismästaren och landshövdingen talar, understryks också att manlighet kopplas till auktoritativ makt, och att denna auktoritet är kopplad till makt över kvinnors livsvillkor.³⁵ Mäns överordnade position befästs.

Den tredje kampanjen bryter med detta gestaltande av god, auktoritativ manlighet. I barnkampanjen är de våldsamma männen mycket tydliga, även om de inte syns i bild. Både genom en ny beskrivning av problemet och i de texter som hör till affischserien tydliggörs att det är män som slår och alltså har en skuld i denna problematik. Där man tidigare talat om "våld mot kvinnor" talas det nu genomgående om "mäns våld mot kvinnor". Medan uttrycket våld mot kvinnor snarare sätter fokus på kvinnor som offer än män som förövare, förlägger uttrycket "mäns våld mot kvinnor" ansvaret hos män och pekar på en konflikt mellan könen. I detta avseende är barnkampanjen mer utmanande, och möter också betydligt starkare reaktioner. Att benämna den hierarkiska ordningen mellan könen och visa på att relationen inte bara är konfliktfylld utan också våldsam, är det kanske mest förbjudna i den offentliga debatten.³⁶ Män framställs som ett kollektiv i negativ bemärkelse. Detta utlöser ett veritabelt raseri. Möjligen är det själva avsaknaden av öppningar för en god manlighet som provocerar allra mest: "'Mäns våld mot kvinnor' är ett uttryck jag retar mig på. [...] [D]e flesta män slår inte kvinnor – det är ju ett stort tabu i det patriarkala samhället", skriver till exempel en man.³⁷ Det är alltså när det inte finns utrymme för en god manlighet som det blir problem med att tala om män som grupp.

Det är inte förrän i den fjärde kampanjen – familjekampanjen – som en man tydligt fram-

ställs på bild som förövare. Denne man har nästintill karikatyrmissigt manliga attribut: bred haka, snaggat hår, breda axlar. Han har kostym och slips, en klädsel som bara män bär. Han står med kroppen aningen vriden, blicken rakt fram och armen vilande mot höften. En tolkning är att mannen på bilden (som är ett montage) symboliserar kategorin män. Har syftet med att avbilda en anonym, avidentifierad man som förövare varit att göra honom till en representant för alla män och därmed tillskriva alla män ansvar och skuld? Den aggressivitet och det hot som mannen utstrålar tillsammans med texten: "Det är hans ansvar", skulle kunna tolkas så, att han som man i allmänhet har såväl skuld som ansvar i fråga om mäns våld mot kvinnor.

Det går också att tolka bilden på andra sätt. Den avidentifierade ensamme och hotfulle mannen på bilden kan ses som urtypen för en individ. Konsekvensen av en sådan tolkning blir att mäns strukturella ansvar döljs och just den individ som slår blir ansvarig för våldet. Det "omvända" greppet att visa upp en ensam, anonym förövare, blir då ett sätt att individualisera våldet.

Trots denna ambivalens i tolkningen av den fjärde kampanjen är vår slutsats att det bara är legitimt att framställa män som grupp när de gör något positivt. Detta goda kollektiv framställs framför allt i manskampanjen medan det i barnkampanjen saknas bekräftelse av kollektivet män som goda och beskyddande. Där framställs män istället som ansvariga för våld och manlighet kopplas till illegitim våldsutövning snarare än beskydd. Denna gestaltning bemöts med aggression och hat.

Relationer mellan män och politik

I manskampanjen signalerar såväl de enskilda porträtten som grupp bilden att män tar ansvar

och agerar gentemot våldet. De goda männen tillskrivs där såväl förmågan som uppdraget att stoppa de onda männen och i den fjärde kampanjen uppmanas män till civilkurage: att ta tag i problemen. Män beskrivs således som politiska aktörer – de kan handla och förändra. Detta tema går igen i den fjärde kampanjens skolmaterial, som består bland annat av en flick- och en pojkbroschyr, båda med namnet "Respekt". I pojkversionen finns bilder där pojkarna är aktiva och relaterar till andra pojkar, medan flickorna i flickbroschyren poserar framför kameran. Flickorna ges rådet att säga ifrån och söka hjälp när de själva är utsatta. Pojkarnas uppdrag är på en annan och samhällsförändrande nivå. De uppmanas att prata andra pojkar till rätta och "ta ansvar". Mäns position som förändrande agenter påbörjas alltså redan i ung ålder.

I de olika kampanjerna tillskrivs män politisk handlingskraft just genom att de tillhör gruppen män. Det är män som skall åstadkomma förändring (för kvinnor). Vi tolkar detta som att män på en och samma gång görs till potenta individer och till ett kollektivt handlande subjekt, som kan välja att agera och påverka i olika (önskvärda) riktningar. Kvinnors grupp tillhörighet etableras däremot i alla kampanjer på offernivån. Det kvinnor framför allt har gemensamt är utsattheten och deras gemensamma handlingskraft är marginal. Den kollektiva kvinnoidentitet som beskrivs i Operation Kvinnofridsmaterialet ligger inte till grund för politisk handling eller förändring. Kvinnor kan heller inte, på samma sätt som män, hjälpa andra kvinnor eller tillsammans med andra förändra sina liv. Den huvudsakliga position som lämnas åt kvinnor blir således det passiva offrets: i kvinnokampanjen gestaltas kvinnors tysta, lite upphöjda lidande, samtidigt som våldet också tydligt

kopplas till kärlek. I broschyren *När kärlek gör ont* som hör till den första kampanjen får vackra rosenröda knoppar – kärlekens främsta symbol – illustrera texter som "Kärlek gör ont när din kille får dig att må dåligt" eller "Kärlek blir brutal när han tvingar dig till sex fast du säger nej". Här beskrivs våldet som att det egentligen handlar om kärlek, trots att det som beskrivs måste förstås som en våldtäkt: han tilltvingar sig sex. Tolkningen av mäns våld i termer av "kärlek", innebär både att våldet legitimeras och att kvinnor sammankopplas med lidandet och kärlekssorgens obotligt ensamma smärta.

Det finns således en stor skillnad i hur kvinnor som grupp och män som grupp gestaltas. Män görs till aktörer, till förebilder: till politiska subjekt. På så sätt kan man också tolka det som att den motsättning som modernt politiskt tänkande har etablerat mellan den kvinnligt kodade subjektiva, känslorienterade kärleken och den manligt kodade offentliga opartiska rättvisan, återetableras. Samtidigt som män och manlighet knyts till handling, till politik och offentlighet, så befasts kvinnors kopplingar till det privata, till känslornas sfär och till det enskilda.³⁸

Man kan också uttrycka det som att problemet våld mot kvinnor och dess (politiska) lösning konstrueras på fundamentalt skilda sätt för kvinnor och för män. För kvinnor konstrueras problemet som kollektivt. Det är oproblemiskt att skildra kvinnor som en våldsutsatt grupp men lösningen för kvinnor är individuell. I den mån kvinnor uppmanas till, eller gestaltas som, agerande är det som enskilda, hjälpsökande individer. För män är det tvärtom. Problemet våld framställs inte som ett kollektivt mansproblem. Däremot kan lösningen framstå som kollektiv eftersom män som grupp innehar förmågan att stoppa våld

det. På så sätt friskrivs män från skuld till våldet samtidigt som de tillskrivs vilja och förmåga att förändra.

När det gäller relationen mellan män och politik, är emellertid barnkampanjen att betrakta som en utmaning, då den ifrågasätter relationen mellan män och politik. Eftersom denna kampanj, som vi diskuterade i tidigare avsnitt, saknar utrymme för en god manlighet förlorar mäns handlingar i legitimitet. ”Onda” handlingar rimmar inte med bilden av den gode medborgaren/mannen.

Mäns position som politiska subjekt ifrågasätts alltså av barnkampanjen och påståendet att män i denna kampanj är offer för förtal, ärekränkning och smutskastning från statens sida är ett vanligt tema i reaktionerna. Ilskan är påtaglig: ”Jag är arg och besviken över att mina skattepengar används till att peka ut mig som potentiell brottsling och våldsvärkare”; ”Det är fruktansvärt att hänga ut ’pappor’ på det här sättet. Att på offentlig plats låta kollektivet män bära skulden för övergrepp som görs av en minoritet”. En ”numera mycket ledsen man” undrar förtvivalat ”varför, varför, har min bank och vår regering något med detta att göra???”³⁹

I dessa inlägg tolkar männen kampanjen som att den handlar om att smutskasta dem och en extra sårande dimension är att det är deras pengar som används. Kampanjerna uppfattas som ett stort svek från myndigheternas sida. Detta, menar vi, tyder på att relationen, och lojaliteten, mellan män och stat utmanas i den tredje kampanjen.

En möjlig tolkning är att män är vana vid att kunna identifiera sig med, och i någon mening få stöd från, offentliga institutioner och offentligt formulerade budskap. Den grundförståelse som reaktionerna avspeglar är att offentlig politik a priori handlar om män

– och att offentlig politik i grunden är, och skall vara, till för män. Krocken då offentliga aktörer på detta sätt prioriterar och tar ställning för en annan grupp blir chockartad, vilket tar sig uttryck i beskrivningar av att vara djupt kränkt. Detta säger något om hur nära det ”allmänna” och det manliga ligger den ”normala” politiken. Män och stat uppfattas som näst intill utbytbara storheter – de blir samma sak. Ett exempel på detta är när Aftonblandet utnämner svenska pappor till världsbäst när det som är bäst i världen i själva verket är en statlig reform – den svenska föräldraförsäkringen.⁴⁰ Kanske kan dessa band, eller denna täta koppling mellan män och stat också kasta ett visst ljus över de uteblivna motreaktionerna på kampanj ett och två. I dessa kampanjer upprättas både en närhet och ett samarbete mellan män och stat i fråga om våld mot kvinnor.

Sammankopplingen blir kanske allra tydligast i manskampanjen, där två personer representerar såväl män som stat på samma gång. Polismästaren och Landshövdingen är på olika sätt representanter för utövandet av legitimt våld och upprätthållandet av ordning inom det nationella territoriet – något som alltsedan Max Weber har utgjort en central definition av en stat. De talar således både som män och som representanter för staten. Det blir då inte särskilt upprörande att kvinnor skall vända sig till myndigheter för hjälp och beskydd, eftersom det i princip inte hotar den manliga beskyddarpositionen. I barnkampanjen däremot skapas en motsättning mellan män/förövare och stat. Kvinnor skall ringa till polisen (statens företrädare) för att bli beskyddade mot män.

Vår tolkning är att mäns villkor tenderar att likställas med generella politiska villkor, och att offentliga institutioner länkas samman

med män intill förväxling. Denna ordning är djupt naturaliserad. När det offentliga, om än tillfälligt, lierar sig med en annan grupp bryts ordningen, något som måste påtalas, motarbetas och falsifieras. Det går en tydlig skiljelinje mellan de kampanjer som bekräftar mäns relation till såväl politiken som staten, och barnkampanjen, som bryter denna förgivet-tagna lojalitet.

Relationer mellan män och barn

Barnkampanjen utmärks också av en sammankoppling mellan kategorierna män och fäder i kombination med att man talar om mäns våld. Kampanjen problematiserar pappors rätt till barn och i kampanjbroschyren låter man exempelvis en socialpedagog säga att: "Jag brukar säga att barn har rätt till båda sina föräldrar men föräldrar har inte alltid rätt till sina barn. En pappa som slår barnets mamma är ingen bra pappa".⁴¹

Att över huvud taget ifrågasätta pappors "godhet", strider mot vad vi skulle vilja kalla för den rådande "pappadiskursen". Denna karaktäriseras av en syn på pappor som en grupp som har rättigheter i relation till sina barn, och som är per definition goda – ett synsätt som är inarbetat i stat och myndigheter och inte minst utgör en del av jämställdhetspolitiken.⁴² Maria Eriksson visar i sin avhandling hur våldsamma fäder i stor utsträckning är icke-existerande figurer i den svenska politiska diskussionen. Våldsutövning kopplas inte samman med positionen far.⁴³ Diskursen om mäns våld mot kvinnor och barn å ena sidan och diskursen om män som fäder/faderskap å den andra, kan därmed sägas vara ett exempel på en lyckad "decoupling" (isärhållande av två diskurser) som bryts i barnkampanjen. Barnkampanjen går alltså på tvärs mot rådande föreställningar om pap-

pors positiva effekter på, och relationer till, barn i allmänhet vilket blir mycket tydligt i reaktionerna. Kampanjen beskrivs som en kollektiv skändning av pappor, ett "nedsmutsande [av] alla frånskilda mäns innerligaste önskningar".⁴⁴

Många av brevskrivarna reagerar inte bara som män, utan som pappor. De skriver i egen-skap av "fembarnspappa" eller "vanlig pappa". Flera är noga med att påtala att de är goda fäder: "Jag är en mycket engagerad, stolt tvåbarnsfar"; "en perfekt pappa för min femå-rige son".⁴⁵ Precis som kritiken tidigare gått ut på att man inte får koppla samman män med våld, formuleras här ett motstånd mot att sammankoppla pappor med våld. Då de flesta pappor är bra pappor, så är sammankoppling-en pappa-våld både kränkande och felaktig: "Pappa och kvinnomisshandlare BÖR inte förknippas med varandra"; "Det heter fak-tiskt brottsling när man slår någon... inte Pappa!" Kritiken går också ut på att ordet pappa, i grunden ett positivt ord, nu har besmittats: "Jag tycker att det finns värdeord jag anser det vara värt att försvara. Pappa och Mamma är sådana ord, ofta det första ord ett barn lär sig. Låt det få behålla sina positiva meningar och inte låna sig till vad som helst".⁴⁶

Starka reaktioner kommer på affischen *Jag vill aldrig bli som pappa*: "Är inte majoriteten av alla fäder något som våra barn borde kunna se upp till?"; "Jag vill ju att min son ska bli hyfsat lik mig i de flesta avseenden"; "Jag själv har en Son på 5 år som ser mig som en idol".⁴⁷ Här artikuleras en stark önskan att ordet "pappa" även fortsättningsvis skall kunna medge identifikation mellan fäder och söner. Dessa föreställningar om goda manliga genealogier och manlig gemenskap över generationsgränserna utmanas av barnkampanjen.

Den franska filosofen Luce Irigaray påpekar att patrilineära samhällen vilar på att den manliga genealogin, relationerna mellan far och son, överordnas andra genealogier och då framför allt relationen mellan mor och dotter.⁴⁸ Detta är också tankemönster som är institutionaliserade i den svenska politiska kontexten. Värdet av samvaron och överföringar av värderingar mellan far och son framstår exempelvis som mycket viktig i slutrapporten från regeringens särskilda pappa-grupp.⁴⁹

Barn knyter, i den rådande diskursen, samman kvinnor med män och män med kvinnor i en ömsesidig, naturlig, harmonisk och komplementär relation där båda parter dessutom förväntas ha gemensamma intressen, i synnerhet som föräldrar.⁵⁰ Barnkampanjen bryter mot denna föreställning på flera sätt. För det första utmanas familjehierarkierna genom att fäders relationer till sina barn ifrågasätts. Om fäder slår, är de inte goda fäder och därmed har de förverkat sina rättigheter. Detta kan uttryckas som att positionen inom familjen och i relation till barnen måste förtjänas, den är inte naturgiven och oomtvistlig. För det andra öppnar ett sådant ifrågasättande för en starkare identifikation mellan mödrar och barn. Kanske kan man också säga att det därigenom, indirekt, skapas en ökad legitimitet åt tanken att mödrar och barn kan ha gemensamma intressen – intressen som rent av kan kollidera med fäders. Det är inte svårt att se att detta är utmanande i ett patriarkalt samhälle, kanske särskilt i en tid av så stark ”pappadiskurs”.

Relationer mellan män och nation

Könsrelationer är centrala i skapandet av ”Nationen”. Det handlar inte bara om att män och kvinnor tenderar att skrivas in i det nationella projektet på olika sätt, utan också

om att olika former av nationalistiskt tänkande producerar och legitimerar mäns överordning, reellt och symboliskt. Samtidigt som kvinnokroppen ofta får stå som symbol för nationen – en Marianne eller Moder Svea – så knyts de nationella handlingarna, hjältedåden, samman med män. Det är män som försvarar och beskyddar nationen/kvinnan.⁵¹

Här finns också tydliga kopplingar till hur relationer mellan män och politik upprättas. Om kvinnan symboliskt sammanlänkas med reproduktion och till nationens territorium – jorden – så knyts män till styret över nationens handlingar, till dess ofta minst sagt glorifierade historia och till framtida storverk.⁵² Män har också att beskydda såväl nationens gränser som kvinnors kroppar från manligt intrång – från fiendens potentiella våldtäkt av landet och kvinnorna. Bruket av systematiska våldtäkter av ”fiendens kvinnor” i krig, och uppfattningen att detta utgör den ultimata kränkningen, visar hur kvinnokroppen också i någon mening får utgöra nationens gräns.⁵³ Den koppling mellan män och beskydd av kvinnor som vi diskuterade ovan i samband med manskampanjen, har således också en stark nationalistisk dimension. Nationens män skall skydda ”sina” kvinnor från andra män.

När tidningen *avisen* presenterar Operation Kvinnofrids manskampanj knyts beskyddet också samman med referenser till en ärorik svensk tradition som definieras i termer av kvinnofrid. Med rubriken ”Ulf Adelson: Stockholm kan bli fristad för kvinnor” inleds artikeln med ett konstaterande att Birger Jarls kvinnofrid inte är införd ännu, men ”[d]etta vill Ulf Adelson ändra på”.⁵⁴ Här skapas länkar mellan Birger Jarl och landshövdingen, mellan föregångaren och arvtagaren. De goda manliga genealogier, som vi talade om i samband med fäder, görs här även till berättelsen

om nationens historia. Över generationerna förenas nationens företrädare och hjältar av sin kamp för kvinnofrid. Dåtid och nutid länkas samman, den svenska historien förgyller och legitimerar samtidens offentliga män med makt. Då som nu blir män de självklara nationella representanterna för lag, legitimt våld, ordning och moral.

Det är också intressant att se hur den svenska historien om Birger Jarl och hans Kvinnofrid passar så väl in i, och befäster den moderna föreställningen att jämställdhet är kännetecknande för det svenska.⁵⁵ I denna konstruktion av det nationella är Sverige, och har alltid varit, ett gott land för kvinnor att leva i. I konsekvens med detta beskrivs också svenska pappor som världsledande. Apropå barnkampanjen konstaterar exempelvis *Aftonbladets* Lasse Anrell, för dagen titulerad "trebarnspappa", att "Svenska pappor är bäst i världen".⁵⁶

I kontrast till den svenska godheten finns det en tendens att göra problemet och våldet till något som "andra" män utövar: "Som helt vanlig psykiskt frisk svensk man blir jag sårad, bedrövad och arg när någon har mage att insinuera att det skulle ha någonting med manlighet att göra att misshandla kvinnor", "Kampanjen kunde med bakgrund av statistiken istället formuleras så här: Stoppa muslimska mäns våld mot kvinnor vidare Måste jag träffa pappa Ali".⁵⁷ Att tillskriva män med annan nationalitet eller med annan etnisk tillhörighet våld och ojämställdhet leder till att svenskhet och jämställdhet länkas samman. Att "invandrare", "utlänningar" och kanske framför allt "muslimer" tillskrivs patriarkala handlingar följer de förklaringsmodeller och narrativ som etablerats såväl i svensk politik som i media de senaste decennierna.⁵⁸

Motsatsen till den främmande hotfulla

mannen skapas genom ett etablerande av en god svensk manlighet som har klara drag av chevaleresk, och kanske också patriotisk, paternalism. Män skall låta bli att slå kvinnor för att det inte är "civiliserat" att slåss: "[...]om vi påstår att vi lever i ett civiliserat samhälle är det ovärdigt att stillatigande tillåta våld mot närstående. Riktiga karlar slår inte kvinnor".⁵⁹ Man anknyter till en manlig hederskodex av typen: det är fejt att slå små och svaga: "Den som använder våld är alltid fejt. [...] Hyggliga, normala män måste reagera mot de feiga och ynkliga karlar som våldtar kvinnor på gator och torg och ta ansvar för att deras hustrur, döttrar och alla kvinnor kan känna sig trygga", säger landshövdingen i ett uttalande.⁶⁰ Samtidigt som manlighet här etableras som hygglighet, ridderskap och mod, etableras också Sverige som ett särskilt civiliserat land.

Här återkommer alltså den fast förankrade bilden av mannen som tar ansvar för kvinnornas säkerhet genom att "uppfostra" sina bröder. I den fjärde kampanjens Respekt-broschyr, riktad till killar, ser vi att detta paternalistiska mönster går igen. Under rubriken "Ta ansvar!" uppmanas killen att prata med tjejen och att "Hjälp[a] henne att skaffa hjälp". Även här handlar det om att vara den goda mannen som visar civilkurage genom att tala med dem som utövar våld. Att vara man är att beskydda kvinnor. Denna syn på manlig riddelighet och på könsrelationerna skiljer sig inte så mycket från beskrivningarna av så kallade hederskulturer. Mäns manlighet och heder står på spel när han inte förmår beskydda "sina" kvinnor från andra män.⁶¹ Allt medan kvinnor försätts i en position av passiv väntan på hur utfallet skall bli – ska männen ta sitt ansvar och beskydda dem eller inte?

Vi tolkar det som att dessa formuleringar

och gestaltningar stärker och legitimerar mäns inbördes relationer och "brödraskapets" kontroll över kvinnor. Genom stärkta och uppfostrande relationer mellan män blir styret gott: kvinnor beskyddas och våldet kan minska. Ett sätt att uttrycka detta är att manlig överordning etableras som moraliskt riktig och därför önskvärd. Den etablerade kopplingen mellan manlighet, nationens säkerhet och beskydd av kvinnor slås sålunda fast samtidigt som kvinnor inte tillskrivs något utrymme att skydda sig själva och har att underordna sig mäns beslut. Överordningen kan göras rättfärdig om män, i nutid liksom i historisk tid, kan ge "sina" kvinnor trygghet.

I barnkampanjen bryts, menar vi, en mängd av dessa föreställningar. När män framstår som ett hot mot såväl kvinnor som barn så kan inte heller manlig överordning på samma sätt legitimeras. Konstruktionen av den gode manlige soldaten/beskyddaren, som genom tiderna skyddat sitt nationella territorium, dess kvinnor och barn, krackelerar – och därmed hotas indirekt de privilegier och den överordning som följer med beskyddarpositionen.

Könsordningens legitimitet

De olika kampanjerna har både befäst och utmanat de sätt som man kan tala om kön, makt och våld på. De starkaste reaktionerna mot kampanjerna kommer när mäns position som överordnade framstår som illegitim, vilket sker framför allt vid tillfällen då män framställs som hot snarare än som beskyddare. Samtidigt kommer de mest positiva reaktionerna när män, som i manskampanjen, kliver fram och understryker sitt ansvarstagande beskydd.

Vi menar att när mäns överordning utmanas, när sprickor i den naturaliserade köns-

ordningen blottas och hotar ordningens legitimitet, så står inte bara mäns makt över kvinnor på spel utan även jämlikheten mellan. Politisk jämlikhet, menar Carole Pateman, bygger på det faktum att män är överordnade kvinnor. Denna jämlikhet ligger i sin tur till grund för såväl motsättningar som samarbete mellan män.⁶² I själva verket är möjligheten till skillnader och individualitet inom ramen för jämlikhet mellan baserad i det gemensamma förtrycket av kvinnor. För att denna sköra jämlikhet inte skall raderas är det således mycket viktigt att mäns överordning förblir osynlig och naturliggjord. Samtidigt är det viktigt för män att inför varandra framstå som auktoritativa och mäktiga.⁶³

För att män ska kunna framställa sig själva som beskyddare krävs att kvinnor framställs som skyddslösa och utsatta. I kvinnokampanjen visas tydligt att det kvinnor har gemensamt är att de är utsatta för våld. Detta gestaltas inte minst genom formuleringen "Ett slag mot en kvinna är ett brott mot alla kvinnor". Som våldsoffer kan kvinnor tämligen oproblematiskt utgöra ett kollektiv, och därtill ett kollektiv som har rätt till mäns beskydd och samhällets stöd och hjälpinsatser. Utsattheten visar både att kvinnor behöver skydd och att det finns onda män, som de goda männen måste beskydda "sina" kvinnor från. Samtidigt saknas i kampanjerna representationer av kvinnor som aktörer eller politiska subjekt. Tanken att kvinnor skulle kunna göra gemensam sak mot förtrycket är frånvarande.

Att män framställs som beskyddare och att de goda talar de onda till rätta, är också logiskt i enlighet med tanken om beskydd. Här finns både "the good guys" och "the bad guys" som gör upp om hur kvinnorna skall hanteras. För att beskyddarkonstruktionen skall fungera

måste också ett hot frammanas. Det vanligaste hotet är andra män som på olika sätt skiljs ut ur beskyddarkategorin och konstrueras som avvikande eller främmande.⁶⁴ Hotet frammanas kanske allra tydligast i den fjärde kampanjen där det byggs upp systematiskt genom att affischserien utgör en kontinuerlig berättelse: ”Känner du honom?” – ”Hon känner honom” – ”Sluta!” Våldet visas inte, det bara anas. I den här affischserien syns inte den goda manligheten i bild. Istället är det just denna manlighet som tilltalas: ”Ta ställning för kvinnofrid. Ring om du har något att berätta om mäns våld mot kvinnor”.

Berättelsen om den utsatta och hennes beskyddare kan dock inte på ett oproblematiskt sätt upprättas i barnkampanjen. Här framstår kvinnors och barns utsatthet så mycket tydligare och värre, eftersom möjligheten till beskydd i det privata och den goda manligheten saknas. I barnkampanjen är den enda beskyddare som nämns polisen och som statens representant ska polisen beskydda kvinnor mot män. Mäns makt framställs som illegitim och i motsats till statens makt, till skillnad från den första och andra kampanjen där staten och männen framställs som samarbetspartners ifråga om att beskydda kvinnor.

När de män som utger sig för att vara beskyddare (äkta män, sambos och fäder) i själva verket visar sig vara förövarna så mister överordningen sin legitimitet. Man kan jämföra detta med hur kontraktsteorier förklarar och formulerar det rättmätiga i att staten kan tvinga medborgare till lydnad och straffa dem om de inte lyder. Statens beskydd och hjälp mot såväl yttre som inre hot legitimerar dess makt över medborgarna. Om staten går utöver sina maktbefogenheter och använder den makt som den fått i utbyte mot beskydd till att förgripa sig på medborgarna så övergår be-

skydd i maktmissbruk. Enligt exempelvis John Locke är det då skäligt, om inte en moralisk plikt, att medborgarna gör uppror mot staten och återkallar statens befogenheter: kontraktet sägs upp.⁶⁵

Det som gestaltas i barnkampanjen är just detta: hur beskydd och den legitima makt som följer på detta beskydd övergår i terror. Det är ett ifrågasättande av mäns position och legitimiteten i den rådande könsordningen. Motreaktionen blir omedelbar och kraftfull: det handlar om ”smutskastning”. I debatten kring barnkampanjen kom dessa frågor om orättvisa ”kränkningar” av män och mäns bristande rättigheter i relation till barn, att vida över-skugga de frågor om barns utsatthet som kampanjen ville diskutera. Istället för att diskutera problematiken kring mäns våld mot kvinnor och barn görs åtskilliga ansträngningar för att stärka pappors position. Den uppmuntran, den ”good-will”, och den hjältestatus som beskyddande män ständigt tillskansar sig – ”Heja Uffe!” – förstår vi som en betydelsefull del i att både dölja och återupprätta maktordningen mellan kvinnor och män. När män blir angripna som fäder, blir det särskilt viktigt att etablera män som goda och beskyddande. De underliggande föreställningar som bär upp allt påhejande är att män, trots att de egentligen inte bär skuld för våldet, och trots att det egentligen är dem det är synd om, tar sitt beskyddansvar. Så skapas ”riktiga karlar”, som utan egenintresse återskapar en god, trygg ordning. Samtidigt legitimeras den maktordning som ytterst vilar på att kvinnor hålls i rädsla för det hot som utgörs av beskyddarna själva.

Noter

- 1 SSR-Tidningen nr 9 1999.
- 2 TT 1999-04-29

- 3 *Aftonbladet* 1999-05-06.
- 4 En genomgång och analys av de olika kampanjernas budskap och den mediala responsen de väckte finns i utvärderingen av Maria Jansson och Maria Wendt Höjer: *Riktiga karlar, nazifeminister och arga pappor. Operation kvinnofrids fyra utåtriktade kampanjer – budskap och reaktioner*, Operation Kvinnofrid 2004.
- 5 I en intern sammanställning redovisas att Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad och polismyndigheten sammanlagt fick ta emot 180 e-postmeddelanden. 150 av dessa klassificerades som negativa. 94 procent av de negativa e-breven var skrivna av män. Se *Mäns våld mot kvinnor drabbar även barn. Redovisning av Operation Kvinnofrids affischkampanj*, Operation Kvinnofrid 2001. Citat hämtade från e-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 9 nov, 6 nov, 3 nov samt e-post till Operation Kvinnofrid 14 nov 2000.
- 6 E-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 6 nov 2000.
- 7 Intervju med Eva Wettborg, Polismyndigheten i Stockholms län 9/3 2004. Jfr. Intervju med Gunnel Sjöstedt-Karlsson, Länsstyrelsen Stockholm 19/2 2004.
- 8 Jfr Maud Eduards: *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*, Liber 2002, där författaren gör en analys av hur svensk jämställdhetspolitik ständigt betonar samarbete mellan könen och könsneutralitet.
- 9 Citat från intervju med Eva Wettborg, Polismyndigheten i Stockholms län 9/3 2004.
- 10 Se t ex Carol Pateman: *The Sexual Contract*, Stanford UP 1988; Wendy Brown: *Manhood and Politics: A Feminist Reading in Political Theory*, Roman and Littlefield 1988, Marja Keränen: *Modern Political Science and Gender. A Debate between the Deaf and the Mute*, Jyväskylä Studies in Education and Psychology and Social Research 1993; Cecilia Åse: *Makten att se. Om kropp och kvinnlighet i lagens namn*. Liber 2000; Eduards 2002.
- 11 Nira Yuval-Davies: *Gender and Nation*, Sage 1997; Anne McClintock: *Imperial Leather. Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, Routledge 1995; Jan Jindy Pettman: *Worlding Women. A Feminist International Politics*, Routledge 1996. För diskussioner om hur konstruktioner av etnicitet/nationalitet kan relateras till föreställningar om kön och jämställdhet i en svensk kontext, se Ann Towns: "The Paradoxes of (in)Equality. Something is Rotten in the Gender Equal State of Sweden", *Cooperation and Conflict*, vol 37, 2002; Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari *Maktens olika förklådnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Atlas 2002.
- 12 Vi har haft tillgång till avidentifierade e-postbrev som skickats till myndigheterna samt till de pressklipp som mediaföretaget Observer levererat för de olika kampanjerna. Vi har också använt en del bakgrundsmaterial som minnesanteckningar, upphandlingsdokumentation etc. Detta material är inte heltäckande utan består av det material som vi fått tillgång till via medlemmar i arbetsgruppen.
- 13 Vi valde att i första hand intervjua de personer som när materialinsamlingen gjordes var representanter i arbetsgruppen för de fyra stora organisationerna i samarbetet: Gunnel Sjöstedt Karlsson, Länsstyrelsen i Stockholms län, Laila Väisänen, Stockholms stad, Karen Leander, Stockholms läns landsting, Eva Wettborg, Polismyndigheten i Stock-

- holms län (dåvarande samordnare för Operation Kvinnofrid) Vi har även intervjuat ytterligare några nyckelpersoner i Operation Kvinnofrids arbete: en av initiativtagarna och pådrivarna, landshövding Ulf Adelson, som var direkt involverad i de tre första kampanjerna som ordförande för styrgruppen, samt art director Marina Wiking, som ansvarade för formgivningen av de båda mest uppmärksammande kampanjerna, den andra kampanjen om män, och den tredje, om barn.
- 14 *Operation Kvinnofrid international*, Rapport Länsstyrelsen Stockholms län 1999:7.
- 15 Maria Wendt Höjer: *Rådslans politik. Om våld och sexualitet i svensk demokrati*, Liber 2002; Nea Mellberg: *När det överkliga blir verklighet*, Boréa förlag 2002; Åsa Eldén: *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*, Acta Universitatis Upsaliensis 2003; Eva Lundgren: *Våldets normaliseringsprocess*, ROKS 2004.
- 16 Wendt Höjer 2002, jfr Maud Eduards & Ulrika Thomsson: "Jämställdhet – en kommunal angelägenhet?", *Kommunal ekonomi och politik*, vol 3 nr 4 1999.
- 17 Carin Holmberg & Christine Bender: *När var och en sköter sitt... Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?* Sköndalsinstituets arbetsrapportserie nr 21, 2001; Carin Holmberg och Christine Bender: *Det är något speciellt med den här frågan. Om det lokalt-politiska samtalet om mäns våld mot kvinnor*, Brottsoffermyndigheten 2003.
- 18 SOU 2004:121: *Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt*.
- 19 Holmberg Carin & Bender Christine: *Våld mot kvinnor – män i kris. En kartläggning av verksamheten på sju kvinnojourer och tre mansjourer* 1997, Socialstyrelsen 1998;
- Maria Eriksson: *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av faders våld*, Förlags AB Gondolin 2003.
- 20 Eduards 2002, jfr Roberta Spalter-Roth & Ronnie Shreiber: "Outsiders Issues and Insiders Tactics. Strategic Tensions in the Women's Policy Network during the 1980's", *Feminist Organisations. Harvest of the New Women's Movement*, Myra Marx Ferree & Patricia Yancey Martin (red), 1995; Holmberg & Bender 1998, Eriksson 2003.
- 21 www.operationkvinnofrid.se
- 22 Information om Operation Kvinnofrid och den fjärde kampanjen, pressmeddelande 2003-11-07.
- 23 I en mindre form av synlighetsmätning av den första kampanjen har 47 procent sett kampanjen, men bara 7 procent har samtalat om den. Utvärderaren möter inte mycket engagemang eller upprördhet hos de människor hon samtalar med om kampanjen. Se Stina Jeffner: *Utvärdering. En utvärdering av Operation Kvinnofrids arbete under tiden november 1996 – oktober 1997*, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet 1997.
- 24 TT 1997-10-09; Fakta 1997-10-09.
- 25 Intervju med Ulf Adelson 3/3 2004, intervju med Karen Leander, Stockholms läns landsting 9/3 2004.
- 26 Se t. ex. Holmberg & Bender 2001, 2003.
- 27 Intervju med Ulf Adelson 3/3 2004.
- 28 Se t.ex. *Expressen* 1997-10-13, *Aftonbladet* 1997-11-03, *Dagens Nyheter* 1997-09-25 där barn/ungdom står i fokus för våldsdiskussionen.
- 29 Intervju med Laila Väisänen, Stockholms stad 11/3 2004.
- 30 Eduards 2002, s. 115
- 31 Se t ex *Svenska Dagbladet* 1999-05-12.

- 32 *Expressen* 1999-04-29.
- 33 Eduards 2002, s. 115.
- 34 *Dagens Nyheter* 1999-04-29.
- 35 Jfr Robert W Connell: *Maskuliniteter*, Daidalos: 1996. Connell skriver: "Det är det framgångsrika hävdandet av auktoritet snarare än direkt våld som är hegemonins kännetecken. (Även om våldet ofta underbygger och stödjer auktoriteten.)" Med en sådan förståelse kan polisens (polismästarens) auktoritet ses som underbyggd av det faktum att polisen har monopol på att utöva legitimt våld mot medborgarna. Något som ger auktoritet nog att "slippa" använda våld. Poliserna avskräcker från våld genom att bara synas, påpekas i Åse 2000, s. 77.
- 36 Eduards 2002, Wendt Höjer 2002.
- 37 E-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 7 november 2002.
- 38 Carole Pateman: *The Disorder of Women*, Polity Press 1989; Maria Wendt Höjer och Cecilia Åse: *Politikens paradoxer. En introduktion till feministisk politisk teori*, Academia Adacta 1999; Maria Jansson: *Livets dubbla vedermödor. Om moderskap och arbete*. Avhandling i statsvetenskap, Stockholms universitet 2001; Susan Moller Okin: *Justice, Gender and the Family*, Basic Books 1989.
- 39 E-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 9 nov, 7 nov samt 7 nov 2000.
- 40 *Aftonbladet* 2000-11-12, se också Maria Jansson: "Motherhood and gender equality: a Swedish perspective", *Debating Motherhood*, Signe Arnfred och Eva Evers Rosander (red), Nordiska afrikainstitutet, kommande.
- 41 *Mäns våld mot kvinnor drabbar även barn*, broschyr Operation Kvinnofrid 2000.
- 42 Eriksson 2003: 82, jfr Roger Klinth: *Göra pappa med barn. Den svenska pappapolitiken 1960-1995*, Boréa bokförlag AB 2002; Lisbeth Bekkengen: "Män som 'pappor' och kvinnor som 'föräldrar'", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 1 1999; Lisbeth Bekkengen: *Man får välja: om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*, Liber 2002. Ett exempel från den politiska debatten är *Slutrapport från arbetsgruppen om papporna, barnen och arbetslivet*, DS 1993:2.
- 43 Eriksson 2003, s. 95
- 44 DN 2000-11-17
- 45 E-post till SCB 14 nov samt e-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 6 nov, 14 nov och 6 nov 2000.
- 46 E-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 13 nov, 7 nov och 18 nov 2000.
- 47 E-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 9 nov, 21 nov och 6 nov 2000.
- 48 Luce Irigaray: *Je, tu, nous. Towards a culture of difference*, Routledge 1993.
- 49 DS 1993:2.
- 50 Jansson 2001.
- 51 Joan Landes *Visualizing the Nation. Gender, Representation and Revolution in Eighteenth-Century France*, Cornell UP 2001, jfr Pettman 1996.
- 52 McClintock 1995.
- 53 Ruth Seifert, "The Second Front. The Logic of Sexual Violence in Wars", i *Women's Studies International Forum*, nr 1-2 1996.
- 54 *Avisen* 1997-05-31.
- 55 Towns 2002.
- 56 *Aftonbladet* 2000-11-12.
- 57 E-post till Länsstyrelsen i Stockholms län 4 december 2002, äv publicerad i *Dagens Nyheter* 2000-11-17 samt E-post till näringsdepartementet 17 november 2000.
- 58 Ylva Brune: "Invandrare i mediernas typgalleri", i de los Reyes, Molina & Mulinari (red), 2002, jfr Towns 2002.

- 59 *Våld mot kvinnor är mäns ansvar*, broschyr från Operation Kvinnofrid 1997.
- 60 Pressmeddelande från Länsstyrelsen i Stockholms län 1998-09-17.
- 61 Maud Eduards: "September 11 and Male Violence" i *NIKK magasin*, nr 3, 2003.
- 62 Pateman 1988.
- 63 Connell 1996, s. 106–111, 115–143.
- 64 Pettman 1996, Lundgren 2004.
- 65 John Locke: *Andra avhandlingen om staten*, Daidalos, 1998.

Nyckelord

Mäns våld mot kvinnor, svensk politik, könskraft, faderskap, kampanjer, nationell identitet, politisk legitimitet.

Keywords

Men's violence against women, campaigns, Swedish politics, male power, fatherhood, national identity, political legitimacy.

Summary

"'Go, Uffe, Go!' – Legitimizing male superiority", by Maria Jansson, PhD in political science, Stockholm University and Maria Wendt, PhD in political science, Stockholm University

In this article we analyze the messages inherent in, and the public receptions of, four campaigns in Stockholm during the 1990:s and 2000:s concerning male violence against women. The campaigns are produced by "Operation Kvinnofrid" ("Operation Women's inviolability") – a cooperation of authorities in Stockholm headed by the Maier. Our purpose is to discuss in what ways it is possible to formulate and describe men's violence against women in the public arena. How is the problem of men's violence against women represented in the campaigns? What are the reactions to the

campaigns and how are they to be understood? We argue that the sometimes very aggressive reactions are provoked when the campaigns put into question relations that are important to men as well as to the support and maintenance of the gender power order. Here we focus men's relations to other men, men's relations to politics and the political system, men's relations to children and, finally, men's relations to the "Nation". How are these relations challenged and/or legitimized, and how do they intertwine with gender power? Our findings suggest that when the position of men, as benevolent and protective actors that form a positive male genealogy, is challenged by the campaign, aggressive reactions are stirred up and the legitimacy of the authorities are questioned. These reactions are paired with an upsurge of "male cheering" – supportive stories about men and, especially, Swedish men and fathers. A tentative interpretation of this is that male cheering is an important way of maintaining the gender power order, especially when this order occasionally is questioned.

Maria Jansson

Statsvetenskaplig institutionen
Stockholms universitet
106 91 Stockholm
maria.jansson@statsvet.su.se

Maria Wendt

Statsvetenskaplig institutionen
Stockholms universitet
106 91 Stockholm
maria.wendt@statsvet.su.se